

POTENTIELL TILLVÄXT OCH INFLATION, ETT RÄKNEEXEMPEL

Produktionsgapets storlek är ett sammanfattande mått på konjunkturläget eller resursutnyttjandet i ekonomin som helhet och därför av central betydelse för bedömningen av inflationstrycket i ekonomin. Även vid exempelvis bedömning av konjunkturella effekter på offentliga finanser är en god uppfattning om produktionsgapets nivå och utveckling nödvändig.

Gapet definieras vanligtvis som den procentuella avvikelser mellan faktisk produktionsnivå och den potentiella eller trendmässiga nivån. Den potentiella produktionen är den nivå som är långsiktigt hållbar utan att inflationen tenderar att öka eller minska. Den utgör inte ett tak för vad som är möjligt att producera utan snarare den genomsnittliga nivå kring vilken produktionen tenderar att variera över konjunkturcykeln.

Potentiell produktion kan dock också definieras från utbudssidan, via antaganden om kapitalbildning, befolkningsutveckling, sysselsättningsgrad, medelarbets-tid och teknologisk utveckling. Dessa faktorer bestämmer tillgången på produktionsfaktorer och nivån på total faktorproduktivitet (TFP). Den potentiella produktionsnivån kan sedan beräknas med hjälp av en produktionsfunktion, som beskriver sambandet mellan insatserna av produktionsfaktorer, produktionsteknologi och produktionsnivå i en ekonomi.

I praktiken föreligger betydande svårigheter att avgöra produktionsgapets storlek, i synnerhet i ett framåtblickande perspektiv men även i realtid och till och med historiskt. Den potentiella produktionen, och därmed produktionsgapet, är en icke-observerbar storhet som måste uppskattas via olika indirekta metoder. Riksbanken använder flera olika ekonometriska skattningsmetoder samt ett antal indikatorer för att bilda sig en uppfattning om gapets storlek.

I denna ruta används den s.k. produktionsfunktionsansatsen (PF) för att med några räkneexempel belysa hur variationer i trendmässig arbetsutbuds- och produktivitetsutveckling kan tänkas påverka den framtida inflationsutvecklingen. Kalkylerna utgör ingen prognos på de effekter som är att förvänta men bör ändå kunna ge en fingervisning om deras approximativa storleksordning.

För att kunna genomföra beräkningarna måste ett basscenario skapas. Detta basscenario har ingen direkt koppling till inflationsrapportens s.k. huvudscenario men

vissa inslag i utvecklingen är liknande eftersom produktionsfunktionsansatsen är en av de metoder som Riksbankens samlade bedömning grundar sig på. Enligt PF-ansatsens basscenario kommer produktionsgapet att slutas under 2000 och öka till ca 1,5 procent mot slutet av prognosperioden. Inflationstakten är något högre än i inflationsrapportens huvudscenario. Beräkningen av potentiell tillväxt enligt PF-ansatsen är mycket känslig för antaganden om trendmässig produktivitetstillväxt och potentiellt arbetsutbud, variabler som i sig är svåra att prognostisera. Med produktivitet avses total faktorproduktivitet (TFP). Detta produktivetsmått påverkas, till skillnad från det vanliga måttet på produktivitet (genomsnittlig arbetsproduktivitet), inte av förändringar i kapitalintensiteten, dvs. av den relativa användningen av kapital och arbete.

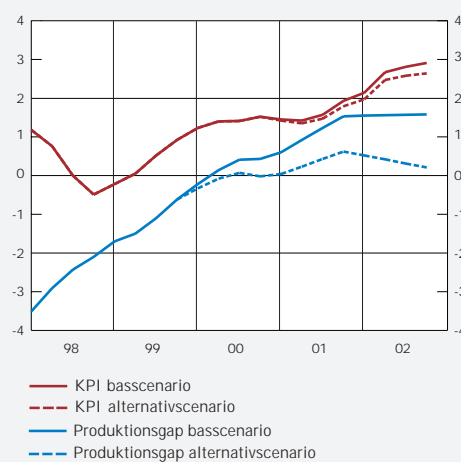
Under 1999 tyder de beräkningar som Riksbanken gjort på att TFP ökade långsammare än under den föregående femårsperioden.

Det är möjligt att försvagningen av TFP-utvecklingen under 1999 endast var tillfällig och att den trendmässiga produktivetsutvecklingen i svensk ekonomi nu är högre än vad den var under 1970- och 1980-talet. Vid en TFP-utveckling på 2 procent, vilket är den genomsnittliga utvecklingen 1993 - 1998, och vid en oförändrad tillväxt begränsas sysselsättningsökningen mätt i arbetade timmar till 0,4 procent per år och arbetslösheten faller följaktligen långsammare än i basscenariot. Produktionsgapet slutas under 2000 men ligger kvar nära noll under både 2001 och 2002. Gapet är i detta exempel omkring 1,5 procentenheter lägre än i basscenariot i slutet av prognosperioden. Inflationstakten beräknas därmed bli ca 0,3 procentenheter lägre i slutet av prognosperioden.

En annan möjlighet är att den underliggande trenden i det potentiella arbetsutbudet i ekonomin är något starkare. Arbetskraften såsom den definieras i AKU föll från 84 procent av den arbetsföra befolkningen (16 - 64 år) 1990 till 78 procent 1994. Den reguljära sysselsättningen föll samtidigt från 83 procent av befolkningen till 70 procent. Detta innebar en kraftig uppgång i den registrerade arbetslösheten och en stor nedgång i arbetskraftsdeltagandet. Den låga efterfrågan på arbetskraft anses vara en viktig förklaring till att många människor lämnade eller aldrig inträdde i arbetskraften.

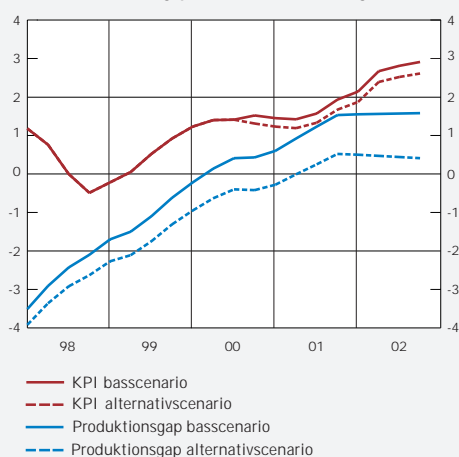
Under de senaste åren har det skett en viss återhämtning på arbetsmarknaden. Omkring 72 procent av befolkningen hade reguljär sysselsättning under 1999.

Diagram R4. Effekter av en högre trendmässig produktivetsutveckling.
Procent och årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Riksbanken.

Diagram R5. Effekter av ett högre potentiellt arbetsutbud.
Procent och årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Riksbanken.

Det är möjligt att den ökande efterfrågan på arbetskraft under det senaste året kommer att medföra ett något större återflöde till arbetskraften än vad som antas av många bedömare, inklusive Riksbanken. Det är också möjligt att detta återflöde speglar ett potentiellt ökat arbetsutbud, bl.a. till följd av att olika utbildningsinsatser ökat arbetskraftens anställningsbarhet och produktionsförmåga mer långsiktigt. För att studera de tänkbara konsekvenserna av en sådan utveckling antas att det potentiella arbetsutbudet ökar 0,3 procentenheter snabbare per år under hela perioden 1994-2002 än i basscenariot. Med samma BNP-tillväxt som i basscenariot kommer produktionsgapet därmed att slutas först under 2001 och endast bli svagt positivt i slutet av prognosperioden (ca 1,2 procentenheter lägre än i basscenariot). Inflationstakten blir omkring 0,3 procentenheter svagare i slutet av prognosperioden än i basscenariot.

Slutsatsen av dessa två räkneexempel är att måttliga variationer i antaganden om potentiellt arbetsutbud eller trendmässig produktivitetstillväxt kan få märkbara effekter på inflationstrycket. Detta understryker behovet av att fortlöpande granska förutsättningarna för potentiell produktion i ljuset av ny information om ekonomins funktions sätt.